

KOMPARATIVNA ANALIZA INVESTICIJA U POLJOPRIVREDU, LOV I ŠUMARSTVO U BRČKO DISTRIKTU BOSNE I HERCEGOVINE I BOSNI I HERCEGOVINI

COMPARATIVE ANALYSIS OF INVESTMENT IN AGRICULTURE, HUNTING AND FORESTRY IN THE BRČKO DISTRICT OF BOSNIA AND HERZEGOVINA AND BOSNIA AND HERZEGOVINA

Fatima Ribić*

Skupština Brčko distrikta BiH

Abdulah Ribić**

Vlada Brčko distrikta BiH

APSTRAKT

Poljoprivreda, lov i ribolov kao privredna aktivnost (sektor privrede) obuhvata biljnu i stočarsku proizvodnju sa lovstvom i uslužnim djelatnostima u vezi sa njima, šumarstvo i sječu drva, odnosno iskorišćavanje šuma i ribolov i akvakulturu. S obzirom na značaj koji ima za opstanak ljudi (izvor hrane i izvor sirovina za dalju preradu) može se okarakterisati kao najznačajnija privredna aktivnost. U ovom radu analizira se značaj i struktura investicija u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH u odnosu na isto na nivou Bosne i Hercegovine. Prvo je objašnjen pojam investicija i oblasti koje čine sektor poljoprivrede, lova i šumarstva. Zatim je obavljena komparativna analiza investicija u ovaj sektor u Brčko distriktu BiH s aspekta isplaćenih investicija, osnovnih izvora finansiranja investicija i tehničke strukture ostvarenih investicija i izvedeni odgovarajući zaključci. Rezultati istraživanja pokazuju veći značaj sektora poljoprivrede, lova i šumarstva za privredu Brčko distrikta BiH nego za privredu Bosne i Hercegovine. Takođe, pokazuju i veće učešće investicija u ovaj sektor u privredi Brčko distrikta BiH, ali i na finansiranje iz klasičnih izvora (sopstvena sredstva i finansijski krediti) i u manje vrijedna materijalna stalna sredstva (osnovno stado, dugogodišnji zasadi, mehanizacija i oprema manje vrijednosti i sl.).

Ključne riječi: poljoprivreda, lov i šumarstvo; privreda; investicije; isplaćene investicije; izvori finansiranja investicija.

ABSTRACT

The agriculture, hunting and fishing, as an economic activity (branch of economy) encompasses production of crop and livestock, hunting and related services, forestry and logging, fishing and aquaculture. Given its importance for peoples' survival (sources of food and raw materials for further processing), agriculture can be characterized as the most important economic activity. This paper will analyze the importance and structure of investments in agriculture, hunting and forestry in the Brčko District of BiH compared to the State level. It explains the concept of investments in different areas of agriculture, hunting and forestry. The paper provides a comparative analysis of investments in this sector in Brčko District BiH in terms of paid investments, the main sources of investment financing, technical structure of investments and conclusions. Results of a survey suggest greater importance of the sector of agriculture, hunting and forestry for the economy of Brčko District of BiH than for the economy of Bosnia and Herzegovina. It also shows greater share of investments in this sector of economy in Brčko District of BiH, as well as the financing provided from traditional sources (own funds and financial loans) and less valuable tangible fixed assets (basic herd, perennial crops, machinery and equipment of lesser value, etc.).

Key words: agriculture, hunting and forestry; the economy; investments; paid investments; sources of investment financing.

* fatimaribic@yahoo.com

** abribic@yahoo.de

UVOD

Posebno mjesto u privrednom razvoju i ekonomskoj politici svake države imaju investicije. One su direktni faktor dinamiziranja privrednih aktivnosti i privrednog razvoja. Pored toga, njima se stvaraju neophodni materijalni uslovi i potrebne pretpostavke zadovoljavanja svih oblika neproizvodne potrošnje. Svojim obimom, strukturom i efikasnošću investicije, djeluju na stabilnost, odnosno nestabilnost svih privrednih i društvenih tokova. Investicije u najširem smislu, predstavljaju i neophodan uslov ostvarenja progressa i realizacije stalnog nastojanja čovjeka da ovlada prirodnim silama i iskoristi ih za što efikasnije zadovoljenje svojih potreba. Bez investicija nema tehnološkog progressa, odnosno napretka u cjelini. U suštini investicije su dio društvenog bruto proizvoda koji je namijenjen prostoj i proširenoj reprodukciji, sredstava za rad, odnosno njihovoj zamjeni i povećanju.

Predmet interesovanja u ovom istraživanju je utvrđivanje odnosa između investicija u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH i u Bosni i Hercegovini (čiji je Brčko distrikt BiH integralni dio). Predmetom je obuhvaćena komparativna analiza investicija u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH i Bosni i Hercegovini.

Cilj istraživanja je da se utvrdi postoje li razlike u veličini (izraženoj u odgovarajućim pokazateljima) i strukturi investicija u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva na nivou Brčko distrikta BiH i na nivou Bosne i Hercegovine. Ako se utvrdi da razlike postoje da se identifikuju faktori tih razlika. Takođe, cilj podrazumijeva i analizu promjena vrijednosti investicija u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH i Bosni i Hercegovini na godišnjem nivou (u periodu od 2010. do 2014. godine).

Kako bi se ispunili predmet i cilj istraživanja, odnosno obavila komparativna analiza investicija u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH i Bosni i Hercegovini, analizirani su kvantitativni pokazatelji investicija u ovaj sektor i u kompletnu privredu pomenute države i Distrikta. Na osnovu obavljene komparacije dobijenih pokazatelja definisani su odgovarajući zaključci.

SEKTOR POLJOPRIVREDA, LOV I ŠUMARSTVO

Prema klasifikaciji privrednih aktivnosti u Evropskoj uniji (*European Clasification of Economic Activities – NACE*), koja se primjenjuje i u Bosni i Hercegovini (Odluka o klasifikaciji djelatnosti Bosne i Hercegovine 2010, Službeni glasnik BiH, br. 47/10), poljoprivreda, lov i šumarstvo čine sektor (područje) A. Ovo područje uključuje tri oblasti:

- 01 – Biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti u vezi s njima,
- 02 – Šumarstvo i sječa drva (iskorišćavanje šuma) i
- 03 – Ribolov i akvakultura.

Biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti u vezi s njima uključuju dvije osnovne djelatnosti, a to su biljna proizvodnja i stočarska proizvodnja kao i ekološku poljoprivredu, uzgoj genetički modifikovanih usjeva te uzgoj genetički modifikovanih životinja. Podrazumijeva se uzgoj usjeva na otvorenom i u zaštićenom prostoru (staklenicima).

Šumarstvo i sječa drva (iskorišćavanje šuma) obuhvata proizvodnju trupaca i vađenje i sakupljanje šumskog materijala koji je izrastao u divljini. Uz proizvodnju šumskog drveća, šumarstvo uključuje i proizvode koji uključuju neznatnu preradu drva za ogrjev, drveni ugalj i trupaca koji se koriste u industriji (na primjer, drvo za celulozu, jamska građa i sl.) Isključena je dalja prerada drveta, odnosno piljenje ili blanjanje.

Ribolov i akvakultura obuhvata korišćenje ribljih resursa iz morskih, slankastih i slatkovodnih voda radi uslova ili sakupljanja riba, ljuskara, mekušaca i drugih morskih organizama i proizvoda (vodenog bilja, bisera, spužvi itd.). Pored toga, obuhvata i djelatnosti koje se obično integrišu u proces proizvodnje za sopstveni račun (na primjer, razmnožavanje ostriga za proizvodnju bisera i sl.).

INVESTICIJE U SEKTOR POLJOPRIVREDE, LOVA I ŠUMARSTVA U BRČKO DISTRIKTU BiH I BOSNI I HERCEGOVINI

Kako bi se utvrdile razlike u veličini (procentualno izraženoj) i strukturi investicija u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH i Bosni i Hercegovini u nastavku je izvršena komparativna analiza investicija u ovaj sektor sa sljedećih aspekata:

- isplaćene investicije,
- izvori finansiranja investicija, i
- tehnička struktura ostvarenih investicija.

Komparativna analiza isplaćenih investicija u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH i Bosni i Hercegovini

Isplaćenim investicijama, prema metodologiji Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine, smatraju se novčana ulaganja u toku godine u stalna sredstva, bez obzira na trenutak njihove izgradnje ili nabavke. Pored isplata u gotovini, čekom, virmanom ili drugim nalogom, kao isplate iskazuju se i investicije po osnovu interne realizacije (prirast osnovnog stada, dugogodišnji zasadi i sl.), nabavka stalnih sredstava bez naknade i sl. (Agencija za statistiku BiH, 2015a: 4). U Tabeli 1 prikazana je vrijednost isplaćenih investicija u stalna sredstva u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH u periodu od 2010. do 2014. godine.

Tabela 1: Isplaćene investicije u stalna sredstva u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH u periodu od 2010. do 2014. godine (u hiljadama KM)

R. br.	Sektor	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
1.	Poljoprivreda, lov i ribolov	1.621	1.686	2.201	2.244	2.168
2.	Ukupne isplaćene investicije	48.655	55.394	34.042	42.602	52.552
3.	Udio	3,33%	3,04%	6,47%	5,27%	4,13%

Izvor: (Agencija za statistiku BiH, 2015a: 10.)

Ukupne isplaćene investicije u stalna sredstva u privredi Brčko distrikta BiH u periodu od 2010. do 2014. godine kretale su se u intervalu od 34,0 miliona KM (2012. godina) do 55,4 miliona KM (2011. godina). Vrijednost investicija nema konstantan trend (rast ili pad), nego varira iz godine u godinu. U 2011. godini ostvaren je rast od 13,85% u odnosu na prethodnu godinu, da bi u 2012. godini zabilježeno smanjenje u odnosu na 2011. godinu od 38,55%. U naredne dvije godine isplaćene investicije rastu (u 2013. godini 25,15% u odnosu na 2012. godinu, a u 2014. godini 23,36% u odnosu na 2013. godinu), ali još uvijek nije dostignuta vrijednost isplaćenih investicija iz 2011. godine.

Isplaćene investicije u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH u analiziranom periodu, imale su trend rasta do 2013. godine, a zatim je 2014. godine zabilježen pad (smanjenje za 4,39%) usljed problema koje su izazvale poplave. Podsektor za zemljoradnju je pretrpio najveće štete i gubitke dok je podsektor za stočarstvo bio drugi po ugroženosti. Ribarstvo i šumarstvo su manje ugroženi. Ukupne štete u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH procijenjene su na 3,47 miliona eura (6,79 miliona KM), gdje štete na farmama, kućama, sistemima za navodnjavanje i agroprerađivačkoj industriji nisu uključene u ovaj iznos jer su pokrivene drugim sektorima (Vijeće ministara BiH i dr., 2014: 5). Najveći iznos isplaćenih investicija bio je u 2013. godini 2,2 miliona KM, a najmanji u 2010. godini 1,6 miliona KM.

Udio koji su isplaćene investicije u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva imale u ukupnim isplaćenim investicijama u stalna sredstva u Brčko distriktu BiH u periodu od 2010. do 2014. godine, kreće se od 3,04% do 6,47% na godišnjem nivou. Ukupno u ovom petogodišnjem periodu u ovaj sektor investirano je 4,25% od ukupnih isplaćenih investicija u Brčko distriktu BiH, odnosno od 10 KM isplaćenih investicija u Brčko distriktu BiH 0,43 KM je uloženo u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva.

U Tabeli 2 prikazana je vrijednost isplaćenih investicija u stalna sredstva u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva u Bosni i Hercegovini u periodu od 2010. do 2014. godine.

Tabela 2: Isplaćene investicije u stalna sredstva u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva u Bosni i Hercegovini u periodu od 2010. do 2014. godine (u hiljadama KM)

R.br.	Sektor	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
1.	Poljoprivreda, lov i ribolov	72.864	70.738	62.163	69.279	72.230
2.	Ukupne isplaćene investicije	4.233.240	4.270.675	4.458.517	4.603.560	4.958.957
3.	Udio	1,72%	1,66%	1,39%	1,50%	1,46%

Izvor: (Agencija za statistiku BiH, 2015b: 2-3; Agencija za statistiku BiH, 2014b: 2-3; Agencija za statistiku BiH, 2013b: 2-3; Agencija za statistiku BiH, 2012b: 2-3; Agencija za statistiku BiH, 2011b: 2-3.)

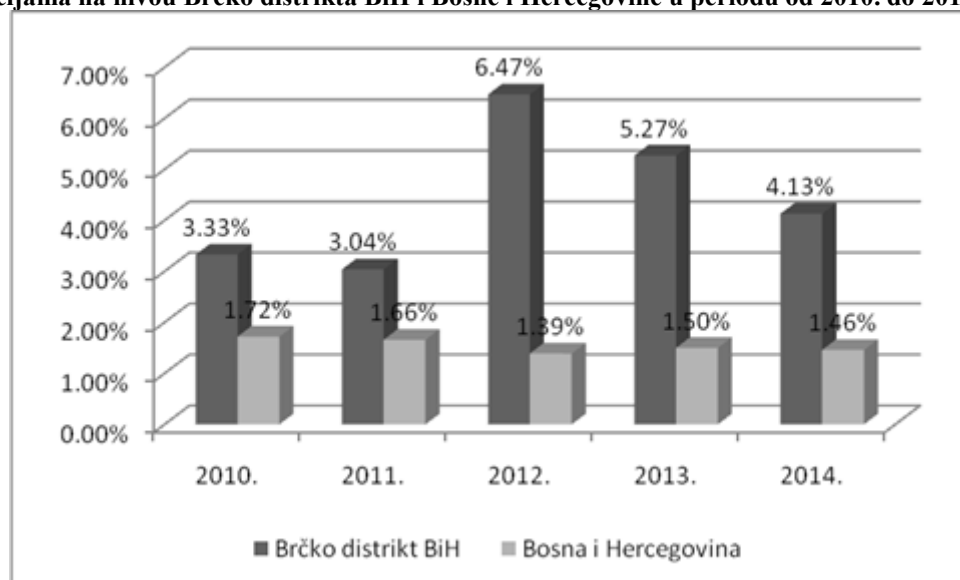
Ukupne isplaćene investicije u stalna sredstva u Bosni i Hercegovini u periodu od 2010. do 2014. godine imale su trend rasta i kretale su se od 4,23 milijarde KM do 4,96 milijardi KM. U analiziranom petogodišnjem periodu rast isplaćenih investicija bio je 17,14%.

Isplaćene investicije u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva u Bosni i Hercegovini u periodu od 2010. do 2012. godine imale su trend pada (sa 72,9 miliona KM u 2010. godini na 70,7 miliona KM u 2011. godini, a zatim na 62,2 miliona KM). U naredne dvije godine bilježi se rast, pa su u 2013. godini isplaćene investicije u vrijednosti od 69,3 miliona KM, a u 2014. godini 72,2 miliona KM.

Udio koji su isplaćene investicije u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva imale u ukupnim isplaćenim investicijama u stalna sredstva u Bosni i Hercegovini u periodu od 2010. do 2014. godine, kreće se od 1,39% do 1,72% na godišnjem nivou. Ukupno u ovom petogodišnjem nivou u ovaj sektor investirano je 1,54% od ukupnih isplaćenih investicija u Bosni i Hercegovini, odnosno od 10 KM investiranih u Bosni i Hercegovini 0,15 KM se odnosilo na ulaganje u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva.

Utvrđeni pokazatelji isplaćenih investicija u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH i Bosni i Hercegovini prikazani su u Grafikonu 5 u obliku usporednog pregleda.

Grafikon 1: Usporedni pregled učešća sektora poljoprivrede, lova i šumarstva u ukupnim isplaćenim investicijama na nivou Brčko distrikta BiH i Bosne i Hercegovine u periodu od 2010. do 2014. godine

Napomena: Rad autora prema podacima iz Tabela 1 i 2.

U prethodnom grafikonu može se vidjeti da je učešće sektora poljoprivrede, lova i šumarstva u ukupnim isplaćenim investicijama u Brčko distriktu BiH u svakoj od analiziranih godina veće od istog učešća na nivou Bosne i Hercegovine. Kada se posmatra cjelokupni petogodišnji period ovo učešće u Brčko distriktu BiH je 4,25%, što je skoro tri puta veće nego na nivou Bosne i Hercegovine gdje iznosi 1,54%. Naime, u periodu od 2010. do 2014. godine od 10 KM isplaćenih investicija u Brčko distriktu BiH u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva ulagano je 0,43 KM, a u Bosni i Hercegovini 0,15 KM (razlika 0,28 KM). Prema tome, može se konstatovati da se u Brčko distriktu BiH više ulaže u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva u odnosu na isti sektor na nivou BiH.

Komparativna analiza izvora finansiranja investicija u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH i Bosni i Hercegovini

Kako bi se na kvalitetan način analizirale investicije u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH i Bosni i Hercegovini potrebno je analizirati i njihove izvore finansiranja. U praćenju investicija u privredi Bosne i Hercegovine, a shodno tome i Brčko distrikta BiH, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, razvrstava isplaćene investicije na šest izvora finansiranja, i to (Agencija za statistiku BiH, 2015a: 4):

- Isplate iz sopstvenih sredstava – čine amortizacija i sredstva za proširenje materijalne osnove rada,
- Isplate iz udruženih sredstava – odnose se na ona udružena sredstva koja su prenesena na račun neposrednog investitora. U ovu stavku ulaze i inostrana sredstva osigurana ugovorom o zajedničkom ulaganju,
- Isplate iz finansijskih kredita – obuhvataju bankarske kredite, kredite pravnih lica i fondova, kao i finansijske kredite neposredno ugovorene s inostranim partnerima,
- Finansijski najam – lizing obuhvata ukupnu nabavnu vrijednost stalnog sredstva kupljenu kroz najam – finansijski lizing,
- Isplate iz sredstava fondova i budžeta – obuhvataju isplate koje su namjenski dobijene iz fondova i budžeta za investicijsko ulaganje sa ili bez obaveze vraćanja,
- Isplate iz drugih izvora – predstavljaju isplate kod kojih pri ulaganju ne dolazi do izdavanja naloga za isplatu, kao što su dobijanje stalnih sredstava bez naknade, prevođenje sopstvenog stočnog podmlatka u osnovno stado, korišćenje sopstvenih sadnica u poljoprivredi i šumarstvu pri podizanju dugogodišnjih zasada itd.

U Tabeli 3 prikazana je vrijednost isplaćenih investicija po osnovnim izvorima finansiranja u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH u periodu od 2010. do 2014. godine.

Tabela 3: Isplaćene investicije po osnovnim izvorima finansiranja u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH u periodu od 2010. do 2014. godine (u hiljadama KM)

R. br.	Isplaćeno za investicije	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	Ukupno
1.	Iz sopstvenih sredstava	878	892	1.066	2.125	1.033	5.994
2.	Iz udruženih sredstava	0	0	0	0	0	0
3.	Iz finansijskih kredita	743	794	1.135	119	1.135	3.926
4.	Finansijski najam – lizing		0	0	0	0	0
5.	Iz sredstava budžeta i fondova		0	0	0	0	0
6.	Iz drugih izvora		0	0	0	0	0
7.	Ukupno	1.621	1.686	2.201	2.244	2.168	9.920

Izvor: (Agencija za statistiku BiH, 2015a: 6; Agencija za statistiku BiH, 2014a: 6; Agencija za statistiku BiH, 2013a: 6; Agencija za statistiku BiH, 2012a: 6; Agencija za statistiku BiH, 2011a: 6.)

Izvori finansiranja investicija u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH u periodu od 2010. do 2014. godine bili su sopstvena sredstva i finansijski krediti. Prema tome, učesnici u ovom sektoru finansiraju se kumuliranjem sredstava amortizacije i ostvarene dobiti, kao i zaduživanjem kod finansijskih institucija. Finansiranje iz sopstvenih sredstava imalo je trend rasta do 2014. godine kada je značajno smanjeno usljed velike štete koju su poljoprivredni proizvođači u Brčko distriktu BiH pretrpili zbog poplava. Naime, investicije iz sopstvenih sredstava u 2014. godini smanjene su za 51,39% u odnosu na 2013. godinu.

Finansiranje investicija u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva Brčko distrikta BiH iz finansijskih kredita imalo je rast do 2013. godine. U 2013. godini zabilježeno je smanjenje ovog vida finansiranja za čak 89,52%. Posljedica ovog smanjenja su bili problemi izazvani sušom u 2012. godini, što je dovelo do promjene kreditne politike finansijskih institucija. U 2014. godini usljed velikih gubitaka izazvanih poplavama, obezbijedeni su povoljni krediti za učesnike u ovom sektoru te su finansijski krediti kao izvor finansiranja investicija značajno porasli.

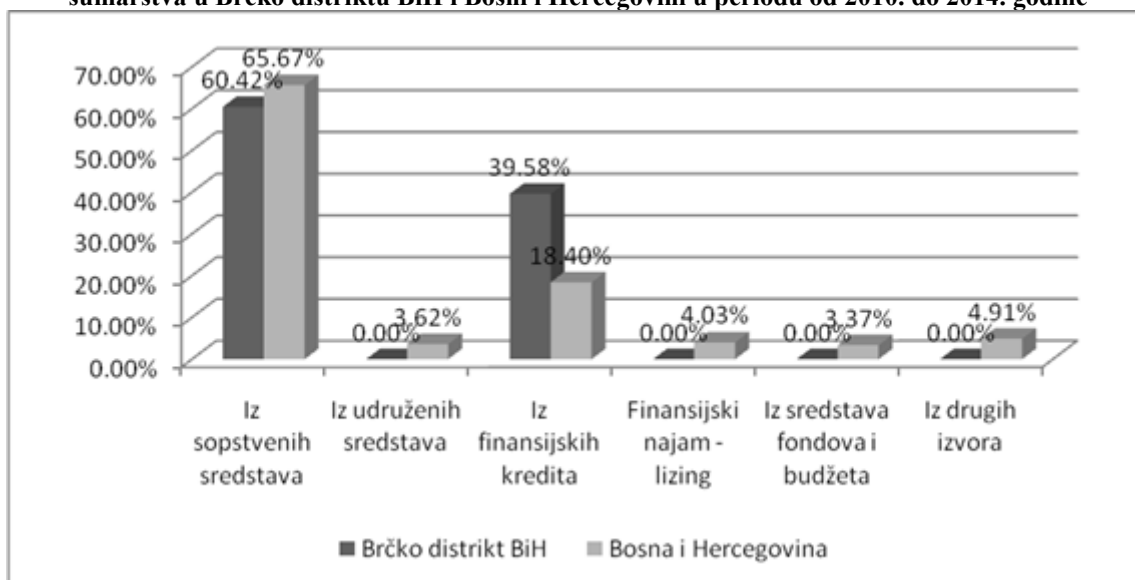
U Tabeli 4 prikazana je vrijednost isplaćenih investicija po osnovnim izvorima finansiranja u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva u Bosni i Hercegovini u periodu od 2010. do 2014. godine.

Tabela 4: Isplaćene investicije po osnovnim izvorima finansiranja u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva u Bosni i Hercegovini u periodu od 2010. do 2014. godine (u hiljadama KM)

R. br.	Isplaćeno za investicije	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	Ukupno
1.	Iz sopstvenih sredstava	51.056	41.824	37.073	46.266	51.843	228.062
2.	Iz udruženih sredstava	1.874	2.040	2.723	3.571	2.377	12.585
3.	Iz finansijskih kredita	11.556	14.904	10.630	14.259	12.558	63.907
4.	Finansijski najam – lizing	2.142	6.478	3.434	919	1.015	13.988
5.	Iz sredstava budžeta i fondova	2.351	2.542	2.716	1.918	2.159	11.686
6.	Iz drugih izvora	3.885	2.950	5.587	2.346	2.278	17.046
7.	Ukupno	72.864	70.738	62.163	69.279	72.230	347.274

Izvor: (Agencija za statistiku BiH, 2015b: 2-3; Agencija za statistiku BiH, 2014b: 2-3; Agencija za statistiku BiH, 2013b: 2-3; Agencija za statistiku BiH, 2012b: 2-3; Agencija za statistiku BiH, 2011b: 2-3.)

Na nivou Bosne i Hercegovine investicije u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva finansiraju se iz svih šest izvora. U periodu od 2010. do 2014. godine investicije u pomenutom sektoru su najvećim dijelom finansirane iz sopstvenih izvora (amortizacija i ostvarena dobit), a zatim iz finansijskih kredita. Manjim dijelom ove investicije su finansirane iz udruženih sredstava, finansijskog najma – lizinga, sredstava budžeta i fondova i drugih izvora.

Grafikon 2: Uporedni pregled strukture osnovnih izvora finansiranja investicija u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH i Bosni i Hercegovini u periodu od 2010. do 2014. godine

Napomena: Rad autora prema podacima iz Tabela 5 i 6.

U petogodišnjem periodu (od 2010. do 2014. godine) najzastupljeniji izvor finansiranja investicija u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva, kako u Brčko distriktu BiH, tako i na nivou Bosne i Hercegovine bila su sopstvena sredstva. U ovih pet godina 60,42% investicija u pomenuti sektor u Brčko distriktu finansirano je iz ovog izvora, dok je taj procenat na nivou BiH iznosio 65,67%. Preostali dio investicija u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH od 39,58% finansiran je iz sredstava finansijskih kredita. Na nivou Bosne i Hercegovine ovaj izvor je manje zastupljen i njegov udio u analiziranom vremenskom periodu iznosi 18,40%. Manji je zbog toga što su investicije u ovaj sektor finansirane iz drugih izvora, kao što su udružena sredstva 3,62%, finansijski najam – lizing 4,03%, sredstva fondova i budžeta 3,37% i ostali izvori (dobijanje stalnih sredstava bez naknade, prevođenje sopstvenog stočnog podmlatka u osnovno stado, korišćenje sopstvenih sadnica u poljoprivredi i šumarstvu pri podizanju dugogodišnjih zasada itd.) 4,91%. Prema tome, struktura osnovnih izvora finansiranja investicija u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva na nivou Bosne i Hercegovine razudjenija je nego na nivou Brčko distrikta. U Brčko distriktu su zastupljena dva osnovna izvora finansiranja ovih investicija, a to su sopstvena sredstva i finansijski krediti, dok se na nivou Bosne i Hercegovine ove investicije finansiraju i iz drugih izvora, ali su ova dva najzastupljenija.

Komparativna analiza tehničke strukture ostvarenih investicija u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH i Bosni i Hercegovini

Pored isplaćenih investicija koje podrazumijevaju novčana ulaganja u toku godine u stalna sredstva, bez obzira na trenutak njihove izgradnje ili nabavke, ovaj vid ulaganja se može pratiti i kao ostvarene investicije. Ostvarene investicije su ulaganja u toku izvještajne godine koja predstavljaju vrijednost efektivno izvršene izgradnje, izrade ili nabavke objekata, opreme i ostalog, bez obzira je li isplata izvršena ili nije u toku izvještajne godine. Naime, to je vrijednost izvršene izgradnje, izrade ili nabavke stalnih sredstava bez obzira je li ili nije izvršeno njihovo plaćanje. Ova statistička kategorija investicija važna je za praćenje toga u što se ulaže u određenoj privredi ili njegovom sektoru, odnosno važna je njegova tehnička struktura. Prema metodologiji Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine ostvarene investicije se mogu podijeliti na:

- Investicije u materijalna (opipljiva) stalna sredstva,
- Investicije u nematerijalna (neopipljiva) stalna sredstva, i
- Troškove prenosa vlasništva zemljišta.

Investicije u materijalna (opipljiva) stalna sredstva obuhvataju ulaganja u (Agencija za statistiku BiH, 2015a: 4): građevinske objekte i prostore – stambena izgradnja, ostala visokogradnja, niskogradnja, hidrogradnja i značajna poboljšanja zemljišta, mašine, opremu i transportna sredstva – različite vrste opreme, i ostala opipljiva stalna sredstva – osnovno stado, pošumljavanje i sl. Nematerijalna (neopipljiva) stalna sredstva obuhvataju studije, projekte, istraživačke radove, unapređenje ljudskih resursa, patentnih prava i licenci, izuma i naučnih otkrića. Troškovi prenosa vlasništva zemljišta odnose se na sredstva koja su utrošena prilikom promjene vlasništva (kupoprodaja) zemljišta.

U Tabeli 5 prikazana je tehnička struktura ostvarenih investicija u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH u periodu od 2010. do 2014. godine.

Tabela 5: Tehnička struktura ostvarenih investicija u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH u periodu od 2010. do 2014. godine (u hiljadama KM)

R. br.	Isplaćeno za investicije	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	Ukupno
1.	Građevinski objekti i prostori	325	308	352	506	344	1.835
2.	Mašine, oprema i transportna sredstva	458	540	649	608	624	2.879
3.	Ostala opipljiva stalna sredstva	838	838	1.200	1.130	1.200	5.206
I	Ukupno materijalna (opipljiva) stalna sredstva (1+2+3)	1.621	1.686	2.201	2.244	2.168	9.920
II	Nematerijalna (neopipljiva) stalna sredstva	0	0	0	0	0	0
III.	Troškovi prenosa vlasništva zemljišta	0	0	0	0	0	0
	Ukupno (I+II+III)	1.621	1.686	2.201	2.244	2.168	9.920

Izvor: (Agencija za statistiku BiH, 2015a: 15; Agencija za statistiku BiH, 2014a: 15; Agencija za statistiku BiH, 2013a: 15; Agencija za statistiku BiH, 2012a: 15; Agencija za statistiku BiH, 2011a: 15.)

Kao što se može vidjeti u prethodnoj tabeli u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH u periodu od 2010. do 2014. godine nije bilo investicija u nematerijalna (neopipljiva) stalna sredstva i troškova prenosa vlasništva zemljišta, odnosno ukupan iznos ostvarenih investicija u ovom sektoru odnosio se na ulaganja u materijalna (opipljiva) stalna sredstva. Prema tome, u analiziranom periodu, u Brčko distriktu BiH nije bilo ulaganja u studije, projekte, istraživačke radove u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva, kao ni promjene vlasništva nad zemljištem.

Najveći dio investicija, 52,48% u analiziranom petogodišnjem periodu, ostvaren je u ostala opipljiva stalna sredstva (osnovno stado, pošumljavanje i sl.). Radi se o investicijama koje su pojedinačno manje vrijednosti i investicijama po osnovu interne realizacije (na primjer, prirast osnovnog stada, dugogodišnji zasadi i sl.) i koje su pristupačne svim poljoprivrednim proizvođačima. Ostvarene investicije u ovu vrstu stalnih sredstava u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH godišnje su iznosile od 838 do 1.200 hiljada KM.

U mašine, opremu i transportna sredstva, u analiziranom petogodišnjem periodu, uloženo je 29,02% ostvarenih investicija u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH. Radi se o nabavci mehanizacije za obavljanje poljoprivrednih radova koja je veće vrijednosti, koja se ne obnavlja svake godine i koju veći dio

poljoprivrednih proizvođača zbog njihove finansijske situacije ne može preduzeti. Ostvarene investicije u nabavke mašina, opreme i transportnih sredstava godišnje su iznosile od 458 do 648 hiljada KM.

Najmanji dio ostvarenih investicija u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH u analiziranom petogodišnjem periodu odnosio se na ulaganja u građevinske objekte i prostore i bio je 18,50%. Radi se o dugoročnim investicijama velike vrijednosti i koje mogu da vrše, najčešće, samo veliki učesnici u ovom sektoru. Godišnji iznos ovih investicija u Brčko distriktu BiH kretao se od 325 do 506 hiljada KM.

U Tabeli 6 prikazana je tehnička struktura ostvarenih investicija u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva u Bosni i Hercegovini u periodu od 2010. do 2014. godine.

Tabela 6: Tehnička struktura ostvarenih investicija u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva u Bosni i Hercegovini u periodu od 2010. do 2014. godine (u hiljadama KM)

R. br.	Isplaćeno za investicije	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	Ukupno
1.	Građevinski objekti i prostori	34.569	31.590	21.425	23.858	23.015	134.457
2.	Mašine, oprema i transportna sredstva	22.789	22.346	25.173	26.460	26.965	123.733
3.	Ostala opipljiva stalna sredstva	18.779	16.875	13.621	15.882	19.296	84.453
I	Ukupno materijalna (opipljiva) sredstva (1+2+3)	76.137	70.811	60.219	66.200	69.276	342.643
II	Nematerijalna (neopipljiva) stalna sredstva	1.737	1.483	2.844	2.578	2.861	11.503
III.	Troškovi prenosa vlasništva zemljišta	16	3	15	210	122	366
	Ukupno (I+II+III)	77.890	72.297	63.078	68.988	72.259	354.512

Izvor: (Agencija za statistiku BiH, 2015b: 5; Agencija za statistiku BiH, 2014b: 5; Agencija za statistiku BiH, 2013b: 5; Agencija za statistiku BiH, 2012b: 5; Agencija za statistiku BiH, 2011b: 5.)

Za razliku od ostvarenih investicija u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH u periodu od 2010. do 2014. godine na nivou Bosne i Hercegovine u istom periodu bilo je ulaganja u sve vrste stalnih sredstava. Najmanja udio su činili troškovi prenosa vlasništva zemljišta, od oko 0,10% u petogodišnjem periodu. Shodno tome, može se zaključiti da je bilo prodaje poljoprivrednog zemljišta i šuma. Najveći iznos pomenuti troškovi imali su u 2013. godini 210 hiljada KM, u 2014. godini 122 hiljade KM.

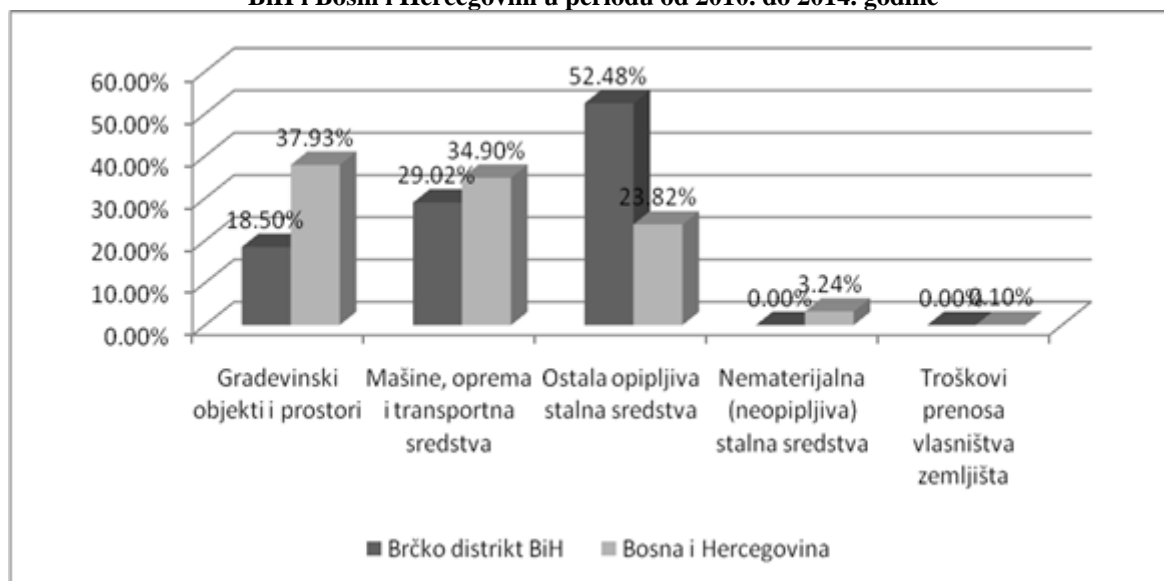
Udio ostvarenih investicija u nematerijalna (neopipljiva) stalna sredstva u ovom sektoru na nivou Bosne i Hercegovine u petogodišnjem periodu bio je 3,24%. To ukazuje da se rade određene studije, projekti, istraživački radovi, unapređuju ljudski resursi u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva, što dalje govori o određenom stepenu modernizacije u ovoj oblasti. Takođe, iznos ovih sredstava koja se ulažu u ove svrhe iz godine u godinu raste, tako je u 2011. godini bio oko 1,5 miliona KM, a u 2014. godini oko 2,9 miliona, odnosno skoro se udvostručio u četverogodišnjem periodu.

Najveći dio investicija u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva u Bosni i Hercegovini u periodu od 2010. do 2014. godine ostvaren je u materijalna (opipljiva) sredstva, oko 96,65%. Najveći dio ovih investicija 37,93% odnosi se na ulaganja u građevinske objekte i prostore. Međutim, posmatrano po godinama vrijednost investicija u građevinske objekte i prostore se smanjuje tako su u 2010. godini iznosile oko 34,6 miliona KM, a u 2014. godini 23,0 miliona KM (smanjenje za oko 33,43%).

U mašine, opremu i transportna sredstva u analiziranom petogodišnjem periodu, uloženo je 34,90% ostvarenih investicija u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva u Bosni i Hercegovini. Za razliku od investicija u građevinske objekte i prostore, vrijednost investicija u mašine, opremu i transportna sredstva iz godine u godinu raste, tako je u 2010. godini iznosila oko 22,8 miliona KM, a u 2014. godini oko 27,0 miliona KM (povećanje za 18,32%).

Investicije u ostala opipljiva stalna sredstva činile su 23,82% ukupnih ostvarenih investicija u analiziranom sektoru u periodu od 2010. do 2014. godine. Njihovu vrijednost karakteriše trend smanjenja u periodu od 2010. do 2012. godine, a zatim trend rasta od 2012. do 2014. godine, tako da je ostvarena vrijednost ovih investicija u 2010. godini (18,8 miliona KM) i u 2014. godini (19,3 miliona KM) malo uvećana (oko 2,75%).

Grafikon 3: Uporedni pregled tehničke strukture ostvarenih investicija u sektor poljoprivrede u Brčko distriktu BiH i Bosni i Hercegovini u periodu od 2010. do 2014. godine

Napomena: Rad autora prema podacima iz Tabela 7 i 8.

Kao što se vidi u prethodnom Grafikonu tehnička struktura ostvarenih investicija u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH i Bosni i Hercegovini je različita. Naime, ukupne ostvarene investicije u Brčko distriktu BiH u periodu od 2010. do 2014. godine odnosile su se na ulaganja u materijalna stalna sredstva, dok je na nivou Bosne i Hercegovine bilo ulaganja u nematerijalna stalna sredstva (3,24%) i troškova prenosa vlasništva zemljišta (0,10%).

I sama tehnička struktura ostvarenih investicija u materijalna stalna sredstva se razlikuje. U Brčko distriktu BiH najveće investicije u analiziranom petogodišnjem periodu odnosile su se na ulaganja u ostala opipljiva stalna sredstva (osnovno stado, dugogodišnji zasadi i sl.) 52,48% od ukupnih ostvarenih investicija u ovom sektoru, dok su na nivou Bosne i Hercegovine najveće investicije bile u građevinske objekte i prostore 37,93% od ukupnih ostvarenih investicija. U pogledu najmanjih investicija u materijalna stalna sredstva situacija je obrnuta, u Brčko distriktu BiH u analiziranom periodu najmanje investicije su bile u građevinske objekte i prostore 18,50%, a u Bosni i Hercegovini u ostala opipljiva stalna sredstva 23,82% od ukupnih ostvarenih investicija.

Na osnovu toga može se konstatovati da je tehnička struktura ostvarenih investicija u sektoru poljoprivrede, lova i ribolova u Brčko distriktu BiH značajno drugačija u odnosu na istu strukturu na nivou Bosne i Hercegovine, iako se radi o dijelu te države. Naime u Brčko distriktu BiH dominiraju investicije u ostala opipljiva stalna sredstva, a na nivou Bosne i Hercegovine i građevinske objekte i prostore.

ZAKLJUČAK

Poljoprivreda, lov i ribolov kao privredna aktivnost (sektor privrede) obuhvata biljnu i stočarsku proizvodnju s lovstvom i uslužnim djelatnostima u vezi sa njima, šumarstvo i sječu drva, odnosno iskorišćavanje šuma i ribolov i akvakulturu. U Brčko distriktu BiH u ovom sektoru godišnje se stvara od 28,8 do 51,3 miliona KM godišnje, što je oko 9,85% dodate vrijednosti stvorene u privredi ove političko-administrativne jedinice. To je više nego na nivou Bosne i Hercegovine, gdje se u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva stvara oko 7,68% dodate vrijednosti u privredi. Razlog višeg doprinosa ovog sektora stvaranju dodate vrijednosti u Brčko distriktu BiH su veći prirodni potencijali u poljoprivrednom zemljištu, šumskim kompleksima i hidro-klimatskim uslovima u odnosu na iste potencijale na nivou Bosne i Hercegovine. Imajući u vidu razvijenost i značaj analiziranog sektora za privredu Brčko distrikta BiH, logično bi bilo da su u investicije u ovoj sektor na nivou Brčko distrikta BiH veće nego na nivou Bosne i Hercegovine. Tome u prilog idu i rezultati ovog istraživanja. Naime, u periodu od 2010. do 2014. godine isplaćene investicije u stalna sredstva u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH činile su 4,25% ukupnih investicija u privredu, dok je na nivou Bosne i Hercegovine ovaj udio iznosio 1,54%. To ukazuje na priličnu zastarjelost stalnih sredstava i

zanemarivanje ovog sektora. Takođe, bez značajnijih promjena u budućnosti može se očekivati značajnije smanjenje doprinosa ovog sektora stvaranju dodate vrijednosti u privredi. U pogledu izvora finansiranja investicija u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva postoji značajna razlika između Brčko distrikta BiH i Bosne i Hercegovine. Iako je ovaj sektor u Brčko distriktu BiH razvijeniji, on se finansira samo iz dva osnovna izvora finansiranja (sopstvenih sredstava i finansijskih kredita). Na nivou Bosne i Hercegovine pored ova dva izvora investicije u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva finansiraju se i iz finansijskog najma – lizinga, udruženih sredstava, sredstava fondova i budžeta i drugih izvora finansiranja (donacije, proširenje osnovnog stada, korišćenje sopstvenih sadnica). Ono što je karakteristično i za nivo Brčko distrikta BiH i za nivo Bosne i Hercegovine jeste da se oko 2/3 investicija u analizirani sektor finansira iz sopstvenih sredstava (u Distriktu 60,42%, a u BiH 65,67%). Komparativna analiza tehničke strukture ostvarenih investicija u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva u Brčko distriktu BiH i Bosni i Hercegovini, pokazala je značajne razlike. Naime, u Brčko distriktu BiH, sve investicije odnose se na ulaganja u materijalna (opipljiva) stalna sredstva, a najveće su u ostala opipljiva stalna sredstva (osnovno stado, dugogodišnji zasadi i sl.). Za razliku od toga, na nivou Bosne i Hercegovine, postoje i investicije u nematerijalna (neopipljiva) stalna sredstva (projekte, studije, istraživačke radove, patente, licence i slično), a najveće su u građevinske objekte i prostore. Ove razlike se mogu tumačiti činjenicom da je Brčko distrikt BiH mala lokalna zajednica u kojoj nema velikih privrednih subjekata zainteresovanih za ulaganja u sektor poljoprivrede, lova i šumarstva, stoga se i najveći dio investicija odnosi na povećanje ostalih opipljivih stalnih sredstava (osnovno stado, dugogodišnji zasadi i sl.) za koje nisu potrebna veća sredstva ili se mogu vršiti po osnovu interne realizacije. Na osnovu obavljenih analiza i donesenih zaključaka može se konstatovati da je sektor poljoprivrede, lova i šumarstva razvijeniji i značajniji za privredu Brčko distrikta BiH nego na nivou Bosne i Hercegovine. Investicije u ovaj sektora su značajnije (procentualno veće) u Brčko distriktu BiH, ali se finansiraju iz klasičnih izvora (sopstvena sredstva i finansijski krediti) i vrše se u manje vrijedna materijalna stalna sredstva (osnovno stado, dugogodišnji zasadi, mehanizacija i oprema manje vrijednosti i sl.).

LITERATURA

1. Agencija za statistiku BiH. (2011a). Statistika investicija u Brčko distriktu BiH 2005. – 2010. godine. Brčko: Agencija za statistiku BiH Podružnica Brčko.
2. Agencija za statistiku BiH. (2011b). Investicije u 2010. godini. Sarajevo: Agencija za statistiku BiH.
3. Agencija za statistiku BiH. (2012a). Statistika investicija u Brčko distriktu BiH 2006. – 2011. godine. Brčko: Agencija za statistiku BiH Podružnica Brčko.
4. Agencija za statistiku BiH. (2012b). Investicije u 2011. godini. Sarajevo: Agencija za statistiku BiH.
5. Agencija za statistiku BiH. (2013a). Statistika investicija u Brčko distriktu BiH 2007. – 2012. godine. Brčko: Agencija za statistiku BiH Podružnica Brčko.
6. Agencija za statistiku BiH. (2013b). Investicije u 2012. godini. Sarajevo: Agencija za statistiku BiH.
7. Agencija za statistiku BiH. (2014a). Statistika investicija u Brčko distriktu BiH 2008. – 2013. godine. Brčko: Agencija za statistiku BiH Podružnica Brčko.
8. Agencija za statistiku BiH. (2014b). Investicije u 2013. godini. Sarajevo: Agencija za statistiku BiH.
9. Agencija za statistiku BiH. (2015a). Statistika investicija u Brčko distriktu BiH 2009. – 2014. godine. Brčko: Agencija za statistiku BiH Podružnica Brčko.
10. Agencija za statistiku BiH. (2015b). Investicije u 2014. godini. Sarajevo: Agencija za statistiku BiH.
11. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, Evropska unija, Ujedinjene nacije i Svjetska banka. (2014). Procjena potreba za oporavkom i obnovom u Bosni i Hercegovini.